

Bartłomiej Domański

Informatyka w biznesie, studia zaoczne II stopnia, temat nr 95

PKO (Bank Polska Kasa Opieki Spółka Akcyjna) – rola banku w okresie PRL-u i jego przemiany po roku 1989

Referat zrealizowany w ramach przedmiotu *Historia gospodarcza Polski i świata po 1939 roku*

Spis	treści
1 Wstęp	1
2 PKO w latach 1919-1989	1
2.1 Historia PKO w realiach bankowości PRL	1
2.2 Charakterystyka bankowości w PRL	1
3 Przemiany PKO po 1989 roku	2
3.1 Wpływ transformacji ustrojowej na sektor bankowy	2
3.2 Przemiany i rozwój PKO BP po 1989 roku	2
4 Zakończenie	2

1 Wstęp

Niniejszy referat poświęcony jest roli Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej (PKO BP) w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) oraz fundamentalnym przemianom, jakim bank ten uległ po przełomowym roku 1989. PKO BP jest instytucją o bogatej historii, której początki sięgają 1919 roku, wówczas dekretem Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego powołana została Poczta Kasa Oszczędności z misją zorganizowania systemu oszczędnościowego w odrodzonej Polsce. Na przestrzeni lat, ewoluując poprzez Poczta Kasa Oszczędności, a następnie Powszechną Kasę Oszczędności, bank ten odegrał znaczącą rolę w życiu gospodarczym kraju. Niniejsza praca w swojej strukturze obejmuje dwa główne rozdziały: pierwszy analizuje historię i rolę PKO BP w realiach bankowości okresu PRL, a drugi skupia się na przemianach, jakim bank został poddany w wyniku transformacji ustrojowej po 1989 roku i w latach późniejszych.

2 PKO w latach 1919-1989

2.1 Historia PKO w realiach bankowości PRL

Historia PKO sięga roku 1919, kiedy to dekretem Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego powołano Poczta Kasa Oszczędności, której podstawowym celem było zorganizowanie systemu oszczędnościowego w odrodzonej Polsce. Instytucja ta, korzystając z rozbudowanej sieci urzędów pocztowych, szybko zyskała popularność i stała się największą organizacją oszczędnościową w kraju. W okresie międzywojennym nadano jej osobowość prawną oraz rozszerzono kompetencje m.in. o prowadzenie Szkolnych Kas Oszczędności, ubezpieczenia na życie czy promocję obrotu bezgotówkowego.

Działalność PKO została przerwana przez II wojnę światową, ale wznowiono ją w 1945 roku. W ramach reformy bankowej, dekretem Rady Ministrów z 25 października 1948 roku, zlikwidowano Poczta Kasa Oszczędności, powołując jednocześnie państwowy bank – Powszechną Kasę Oszczędności. Rozporządzenie Ministra Skarbu z 19 grudnia 1949 roku przesądzało, że z dniem 1 stycznia 1950 roku nowo utworzona instytucja przejmie aktywa, pasywa oraz agendy poprzedniczki. Mimo formalnej zmiany nazwy, bank zachował ciągłość tradycji i charakteru, a skrót *PKO* nieprzerwanie funkcjonował w świadomości społecznej.

W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) Powszechna Kasa Oszczędności pełniła wyjątkową rolę w systemie bankowym jako podstawowy bank detaliczny obsługujący osoby fizyczne. Wkłady oszczędnościowe w PKO były objęte gwarancją państwową, co w warunkach nierynkowej gospodarki centralnie planowanej czyniło z niej instytucję o wysokim poziomie zaufania społecznego. To przełożyło się na dynamiczny wzrost oszczędności i stabilną pozycję banku w systemie finansowym. PKO aktywnie uczestniczyła we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań – w 1972 roku została upoważniona do przyjmowania przedpłat, a w 1974 roku wprowadziła rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy (ROR) dla osób fizycznych, co stanowiło przełom w zakresie usług bankowych dla obywateli. Równolegle bank odgrywał kluczową rolę w finansowaniu budownictwa mieszkaniowego – zarówno indywidualnego, jak i spółdzielczego. Już od 1969 roku PKO udzielała kredytów mieszkaniowych, a w 1988 roku 85% wszystkich jej kredytów trafiało właśnie na ten cel.

Oprócz funkcji finansowych, PKO odgrywała istotną rolę edukacyjną. Już w 1927 roku powołano Szkolne Kasy Oszczędności (SKO), których celem było kształtowanie nawyku oszczędzania u dzieci i młodzieży. Inicjatywa ta przetrwała wojnę i była kontynuowana również w okresie PRL, angażując uczniów w całym kraju. Hasło banku z lat 20. XX wieku – *Gdy chcesz być pewnym swego jutra, oszczędzaj dziś* – było konsekwentnie obecne w jego działalności promocyjnej i edukacyjnej. PKO miała też znaczący udział w rozwoju obrotu bezgotówkowego – wiele zakładów pracy oraz instytucji posiadało rachunki w PKO realizując obrót czekowy. W latach 70. i 80. XX wieku PKO stanowiła jedno z głównych ogniw państwowej infrastruktury finansowej.

Na mocy ustawy Prawo bankowe z 12 czerwca 1975 roku, od 1 lipca tego samego roku Powszechna Kasa Oszczędności została formalnie włączona w struktury Narodowego Banku Polskiego (NBP), co stanowiło wyraz typowej dla PRL struktury monobanku. Dopiero rozporządzenie Rady Ministrów z 7 września 1987 roku umożliwiło ponowne usamodzielnienie banku. Od 1 listopada 1987 roku PKO funkcjonowała jako Powszechna Kasa Oszczędności Bank Państwowy – samodzielny bank oszczędnościowo-kredytowy i dewizowy, który obsługiwał zarówno klientów indywidualnych, jak i podmioty gospodarcze. Był to istotny krok w stronę przyszłej komercjalizacji i transformacji PKO w warunkach nadchodzącej gospodarki rynkowej. [2]

2.2 Charakterystyka bankowości w PRL

System bankowy w PRL oparty był na strukturze monobanku, w której NBP łączył funkcje banku centralnego z działalnością kredytową. Wszystkie przedsiębiorstwa były powiązane z jednym bankiem. Choć reforma z 1982 roku formalnie dopuszczała tworzenie nowych banków, przepis ten w praktyce pozostał martwy.

Charakterystyczny dla tego systemu był brak konkurencji między instytucjami finansowymi, co w warunkach centralnego planowania hamowało innowacyjność i jakość usług bankowych. Posiadanie pieniędzy nie oznaczało realnej siły nabywczej – o dostępie do dóbr decydowały centralne plany i administracyjne rozdzielnictwo. Kredyty przyznawano głównie na podstawie realizacji zadań planowych, nie zaś wiarygodności kredytowej. Próbowano komercjalizować system kredytowy bez rzeczywistej komercjalizacji banków, co ograniczało ich zdolność do rzetelnej oceny ryzyka i czyniło podatnymi na naciski administracyjne. Polityka pieniężna miała charakter bierny – zarówno w odniesieniu do podaży pieniądza, jak i rozdziału kredytów, które często alokowano automatycznie, bez uwzględniania kosztów i zdolności do spłaty. Nie istniał wyraźny rozdział między systemem bankowym a budżetem państwa, a preferencje kredytowe dla wybranych przedsiębiorstw wspierane były często przez drukowanie pieniędzy dla pokrycia deficytu. [1]

3 Przemiany PKO po 1989 roku

3.1 Wpływ transformacji ustrojowej na sektor bankowy

Transformacja ustrojowa rozpoczęta pod koniec 1989 roku zapoczątkowała odchodzenie od scentralizowanego modelu monobanku, charakterystycznego dla PRL, w kierunku systemu banków komercyjnych. Wzrosła liczba instytucji finansowych, a banki zaczęły działać według kryteriów rynkowych, w tym oceny wiarygodności kredytowej przy udzielaniu kredytów. Wprowadzono także mechanizmy chroniące banki przed naciskami politycznymi, m.in. poprzez przekształcanie ich w spółki akcyjne z niezależnymi radami nadzorczymi. Te zmiany stworzyły fundamenty, które umożliwiły również PKO stopniowe przejście do nowoczesnej bankowości komercyjnej. [1]

3.2 Przemiany i rozwój PKO BP po 1989 roku

Transformacja ustrojowa zapoczątkowana pod koniec 1989 roku otworzyła nowe możliwości rozwoju dla Powszechnej Kasy Oszczędności – banku państwowego. Już w 1992 roku nadano mu nowy statut, w którym określono, że PKO BP działa jako uniwersalny bank depozytowo-kredytowy i dewizowy, obsługujący osoby fizyczne, prawne oraz inne podmioty krajowe i zagraniczne. Wraz z tym dokumentem bank utracił prawo do używania pieczęci z godłem państwowym. Rok później powołano pierwszą w historii banku Radę Nadzorczą, działającą na zasadach zbliżonych do rad nadzorczych spółek prawa handlowego.

W latach 1993–1998 PKO BP przeszedł proces modernizacji technologicznej i organizacyjnej. W 1994 roku utworzono 13 oddziałów regionalnych w ramach regionalizacji. Kolejnym przełomem było przekształcenie banku w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2000 roku. Pod nazwą Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna bank działa do dziś. Kluczowym wydarzeniem w jego historii był debiut giełdowy 10 listopada 2004 roku – cena akcji wyniosła wtedy 24,50 PLN wobec ceny emisyjnej 20,50 PLN.

Po wejściu na giełdę PKO BP intensywnie rozwijał się jako instytucja nowoczesna i konkurencyjna. Zakończono wdrażanie zintegrowanego systemu informatycznego, a w strukturach banku powstało biuro innowacji. Rozwój bankowości elektronicznej i mobilnej rozpoczął się już w 1999 roku. W kolejnych latach powstała platforma iPKO dla klientów indywidualnych oraz aplikacja mobilna IKO, w 2015 roku PKO BP uczestniczył w tworzeniu systemu płatności BLIK.

Bank dynamicznie rozwijał Grupę Kapitałową, obejmującą m.in. PKO Leasing, PKO Faktoring, PKO TFI, PKO Bank Hipoteczny, PKO Towarzystwo Ubezpieczeń oraz PTE Bankowy. Równolegle rozszerzano działalność zagraniczną – otwarto oddziały m.in. we Frankfurcie, Pradze i Bratysławie. PKO BP działa również aktywnie społecznie – od 2010 roku jego Fundacja wspiera inicjatywy edukacyjne, społeczne, ekologiczne, sportowe i kulturalne. Rozwijana jest także oferta dla firm i inwestorów – od kont firmowych i terminali płatniczych po leasing, kredyty i usługi maklerskie. [3]

4 Zakończenie

W okresie PRL PKO BP pełniła istotną rolę jako ważna instytucja oszczędnościowa, gromadząc depozyty ludności w scentralizowanym systemie bankowym, opartym na monobanku. Transformacja ustrojowa zapoczątkowana w 1989 roku miała fundamentalne znaczenie dla przemian w PKO BP. Proces ten doprowadził do przekształcenia banku państwowego w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa w 2000 roku oraz jego prywatyzacji poprzez debiut na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie w 2004 roku. W warunkach gospodarki rynkowej PKO BP przeszło dynamiczny rozwój, modernizując placówki, rozszerzając ofertę produktową, inwestując w bankowość elektroniczną i mobilną oraz tworząc grupę kapitałową. Ewolucja PKO BP pokazuje drogę od instytucji państwowej

o ograniczonej roli do nowoczesnego, uniwersalnego banku, który stał się liderem na polskim rynku finansowym i jest doceniany w kraju i za granicą.

Bibliografia

- [1] Leszek Balcerowicz. *Socjalizm, kapitalizm, transformacja. Szkice z przełomu epok*. s. 352-379. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997.
- [2] Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. *Bankomania nr 1(100)/2019*. Warszawa, magazyn okolicznościowy z okazji 100-lecia PKO BP. 2019. URL: https://bankomania.pkobp.pl/media_files/8c0cdaf8-c303-4b68-810f-e6a8f57d95b6.pdf.
- [3] Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. *Prospekt emisyjny akcji*. s. 68-71, Warszawa. 2004. URL: https://www.bankier.pl/static/att/9000/1209109_prospektpkobp.pdf.